

Koordinacija između Hrvatske i Europske unije u mirovinskom osiguranju

Srećko Vuković

Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje

Sažetak

Propisi Europske unije na području socijalne sigurnosti, pa tako i mirovinskog osiguranja imaju pretežito koordinativan karakter u odnosu na nacionalna zakonodavstva, osiguravajući pritom zaštitu prava radnika-migranata, ali ne miješajući se izravno u unutarnje uređivanje zakonodavstava pojedinih država članica. U članku se, s aspekta mirovinskog osiguranja analiziraju dvije najznačajnije uredbe Europske unije, Uredba EEZ 1408/71 i Uredba EEZ 574/72 koje su svojevrsni multilateralni ugovori o socijalnom osiguranju i praktički najučinkovitiji instrumenti međunarodne koordinacije unutar EU, a koje pokrivaju sva područja socijalnog osiguranja za radnike i samostalne djelatnike - državljane zemalja članica, kao i za članove njihovih obitelji. Uz to dan je i kratki prikaz implikacija Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između EU i R Hrvatske na području mirovinskog osiguranja.

1. Uvod

Otvaranjem pristupnih pregovora za ulazak R. Hrvatske u Europsku uniju, Hrvatska se našla nadomak ostvarenja jednog od svojih najvažnijih strateških ciljeva, ali i na početku razdoblja u kojem treba u relativno kratkom vremenu potpuno usvojiti propise Europske unije – pravnu stečevinu EU («acquis communautaire»).

Na našem putu u Europsku uniju sklopljen je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Europske unije¹ (i njenih država članica) i Republike Hrvatske (potpisan 29. listopada 2001. u Luksemburgu, stupio na snagu 1. veljače 2005. - Sporazum)² kojim je Hrvatska

je učinila bitan, formalni korak u institucionaliziranju odnosa s Europskom unijom i započela opsežan posao provedbe preuzetih obveza radi što bržeg ispunjenja uvjeta za punopravno članstvo u Europskoj uniji. U veljači 2003. Hrvatska je podnijela i formalni zahtjev za članstvo u EU, da bi u travnju 2004. dobila pozitivno mišljenje (avis)³ o zahtjevu za punopravno članstvo u EU. Na temelju toga, Europsko vijeće je 18. lipnja 2004. Hrvatskoj dodijelilo status kandidata za članstvo u EU, a pristupni pregovori su otvoreni 3. listopada 2005.

Mirovinsko osiguranje kao dio sustava socijalne sigurnosti bit će obu-

¹ Zakon o potvrđivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između RH i Europskih zajednica i njihovih država članica, »Narodne novine – Međunarodni ugovori« br. 14/01

² Objava o stupanju na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Republike Hrvatske s jedne strane, i Europskih zajednica i njihovih država članica, s druge strane, »Narodne novine – Međunarodni ugovori« br. 1/05

³ Europska komisija: Mišljenje o zahtjevu Republike Hrvatske za članstvo u Europskoj uniji, www.mei.hr

hvaćeno u nekoliko poglavlja *acquis communautaire* (ukupno za Hrvatsku 35 poglavlja⁴) o kojima će se voditi pregovori između R Hrvatske i Europske unije, poput primjerice: slobode kretanja radnika, prava poslovnog nastana i socijalne politike i zapošljavanja.

2. Učinci i sadržaj Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju na propise mirovinskog osiguranja

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju važan je korak u procesu koji Hrvatsku vodi prema punopravnom članstvu u Europskoj uniji. On je tzv. mješovitog karaktera i uređuje odnose između Hrvatske i EU u sva tri tzv. stupa EU, i to Europskoj zajednici i njezinim gospodarskim aspektima, zajedničkoj vanjskoj i sigurnosnoj politici i suradnji u pravosuđu i unutarnjim poslovima. Ugovorne su se stranke obvezale da će u prijelaznom razdoblju od šest godina od stupanja na snagu Sporazuma u potpunosti ostvariti pridruživanje Hrvatske Europskoj uniji, a u tom razdoblju od Hrvatske se očekuju pravne, upravne, institucionalne i gospodarske reforme.

Uz preambulu i odredbe o regionalnoj suradnji bitni dijelovi Sporazuma su: opća načela (čl. 2-6), politički dijalog (čl. 7-10), sloboda kretanja roba (čl. 15-44), kretanje radnika, poslovni nastan, pružanje usluga, kapital (čl. 45-68), usklađivanje prava, provedba prava i pravila tržišnog natjecanja (čl. 69-74), suradnja na području pravosuđa i unutarnjih poslova (čl. 75-80), politike suradnje (čl. 81-105), financijska suradnja (čl. 106-109), te institucionalne, opće i završne odredbe (čl. 110-130). U ovom razmatranju ograničit ćemo se samo na one odredbe koje imaju implikacije na sustav mirovinskog osiguranja.

Slobodno kretanje radnika i osoba uređeno je drugim poglavljem *acquis communautaire* kao jedna od temeljnih sloboda utvrđenih europskim pravom. Sloboda kretanja radnika podrazumi-

jeva slobodu zapošljavanja državljana zemalja članica na čitavom području EU i potrebu ujednačenoga reguliranja njihovih radnih i socijalnih prava. Temeljni su elementi slobodnoga kretanja radnika na području EU: pravo boravka i zapošljavanja u svakoj od zemalja članica, zabrana diskriminacije u zapošljavanju i odabiru zvanja, priznavanje kvalifikacija i diploma (uz određena pravila – za neke profesije potrebno je slijediti usklađeni nastavni program kako bi se omogućilo automatsko priznanje kvalifikacije), puno ostvarenje svih prava iz rada i socijalne sigurnosti, pravo ostanka u zemlji posljednjega zaposlenja te ostvarenje svih prava na području socijalne sigurnosti i socijalne zaštite. Sloboda kretanja radnika u EU za državljane država članica ograničena je jedino pri zapošljavanju u državne službe i iz razloga javnoga reda ili javnoga zdravstva.

Sporazumom se ne omogućuje slobodan pristup tržištu rada državljanima Hrvatske na području EU, niti obrnuto, nego se recipročno utvrđuju prava i obveze hrvatskih državljana zaposlenih u nekoj od država EU i državljana tih država zaposlenih u Hrvatskoj, tako da u postupanju prema radnicima ne smije biti nikakve diskriminacije na temelju državljanstva u pogledu radnih uvjeta, naknade za rad ili otpuštanja s radnoga mjesta u odnosu na državljane te države (čl. 45. Sporazuma). Supružnici i djeca hrvatskih državljana zaposlenih u jednoj od zemalja Europske unije (i obrnuto) imaju se pravo zapošljavati i tražiti posao u toj zemlji tijekom razdoblja dopuštenoga zaposlenja svoga supružnika ili roditelja.

Navedene odredbe Sporazuma imaju izravnu implikaciju na sustav mirovinskog osiguranja, jer zakonito zaposlenje ima za posljedicu i pravo na mirovinsko osiguranje, te nastavno ostvarivanje prava iz mirovinskog osiguranja. No, u hrvatskom zakonodavstvu o mi-

⁴ sloboda kretanja roba, javne nabave, sloboda kretanja radnika, socijalna politika i zapošljavanje, pravo poslovnog nastana i sloboda pružanja usluga, pravo trgovačkih društava, pravo intelektualnog vlasništva, tržišno natjecanje, poduzetništvo i industrijska politika, sloboda kretanja kapitala, financijske usluge, ekonomska i monetarna unija, prometna politika, informacijsko društvo i mediji, transeuropske mreže, znanost i istraživanje, obrazovanje i kultura, financijske i proračunske odredbe, porezi, financijski nadzor, carinska unija, statistika, regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata, energetika, okoliš, poljoprivreda i ruralni razvitak, ribarstvo, sigurnost hrane, veterinarstvo i fitosanitarni nadzor, zaštita potrošača i zdravlja, pravda, sloboda i sigurnost, pravosuđe i temeljna ljudska prava, vanjski odnosi, vanjska sigurnosna i obrambena politika, institucije, ostala pitanja.

rovinskom osiguranju, unutar reguliranja područja javnoga, obveznoga mirovinskog osiguranja na temelju generacijske solidarnosti, nema primjera nepovoljnijeg postupanja s osobama koje nisu hrvatski državljani od postupanja prema hrvatskim državljanima. Obveznim mirovinskim osiguranjem na temelju generacijske solidarnosti (tzv. prvi dio/ stup mirovinskog sustava u Republici Hrvatskoj) obuhvaćeno je radno-aktivno stanovništvo i članovi obitelji, a na temelju osiguranja i doprinosa koje plaćaju zaposleni, pripadnici samostalnih djelatnosti i ostale skupine stanovništva obuhvaćene obveznim osiguranjem, osiguravaju se rizici za slučaj starosti, invalidnosti i smrti – obvezno mirovinsko osiguranje.

U povodu pripreme mirovinske reforme, zakonodavstvo o javnom obveznom mirovinskom osiguranju prilagođeno je srodnim zakonodavstvima toga osiguranja u Europi (Njemačka, Austrija), a izmjenama, koje su tada obavljene (1.1.1999.), ovo je zakonodavstvo usklađeno s Direktivom 79/7/EEZ od 19. prosinca 1978, koja se odnosi na primjenu načela jednakosti postupanja između muškaraca i žena u socijalnoj sigurnosti⁵. Strani državljani u Republici Hrvatskoj imaju sva prava i obveze za pristup u obvezno mirovinsko osiguranje i ostvarivanje prava iz mirovinskog osiguranja kao i hrvatski državljani, s tim da se isplata mirovinskih davanja strancima izvan Republike Hrvatske obavlja u skladu s međunarodnim ugovorima ili na temelju uzajamnosti, ako ugovor o socijalnom osiguranju nije sklopljen.

Međutim, štosetičepropisakojireguliraju područje mirovinskog osiguranja na temelju individualne kapitalizirane štednje – obvezno i dobrovoljno osiguranje (tzv. drugi i treći stup mirovinskog sustava) do ulaska u EU predstoji usklađivanje zakonodavstva tog osiguranja s Direktivom 86/378/EEZ od 24. srpnja 1986. (s naknadnom izmjenom) koja se odnosi na ostvarivanje načela jednakosti postupanja između muškaraca i žena u strukovnim sustavima socijalnog osiguranja, zatim Direktivom 98/49/EZ od

29. lipnja 1998. koja se odnosi na očuvanje prava na mirovinu radnika i samostalnih djelatnika koji se kreću unutar Zajednice i s Direktivom 2003/41/EZ od 3. lipnja 2003. koja se odnosi na djelatnosti i nadzor ustanova strukovne mirovine.⁶

Za prava iz mirovinskog osiguranja posebno je važna i odredba čl. 47. Sporazuma, prema kojem će se utvrditi pravila za koordinaciju sustava socijalne sigurnosti i za radnike s hrvatskim državljanstvom koji su zakonito zaposleni na teritoriju neke države članice i za članove njihovih obitelji koji na tom teritoriju zakonito borave. Za provedbu ove odredbe Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje donijet će posebnu odluku (koja neće utjecati na eventualno već do sada, bilateralnim ugovorima, ugovorena povoljnija rješenja) prema sljedećim postulatima:

- zbrajat će se sva razdoblja osiguranja, zaposlenja ili boravka u Hrvatskoj i državama Europske unije radi ostvarivanja prava za slučaj starosti, invalidnosti i smrti, kao i zdravstvene zaštite;

- osigurat će se isplata bez ograničenja mirovine i renta za slučaj starosti, smrti, ozljede na radu i profesionalne bolesti, odnosno invalidnosti koja od toga nastane, iz države čije osiguranje duguje davanje u svaku drugu članicu, i

- osigurat će se isplata bez ograničenja obiteljskih dodataka (u Hrvatskoj: doplatak za djecu).

Hrvatska u ovom trenutku primjenjuje ugovore o socijalnom osiguranju s 15 članica EU i to na načelima zbrajanja razdoblja osiguranja radi ostvarivanja prava, te isplate mirovinskih primanja u drugu zemlju ugovornicu. Ali, budući da Hrvatska zasad nema ugovore o socijalnom osiguranju sa sljedećim članicama EU: Irskom, Grčkom, Španjolskom, Portugalom, Finskom, Ciprom, Estonijom, Letonijom, Litvom i Maltom, za provedbu članka 47. bit će potrebno donijeti posebna pravila. Također, odlukom Vijeća za stabilizaciju i pridruživanje o primjeni čl. 47. Sporazuma bit će uspostavljen multilateralni pravni režim

⁵ Tekst ove direktive objavljen je u »Mirovinskom osiguranju« br. 8, prosinac 2004.

⁶ Poblize o tome u članku M. Rismondo: »Direktive Europske unije o strukovnim mirovinskim osiguranjima i njihova moguća primjena u hrvatskom mirovinskom sustavu«, Revija »Mirovinsko osiguranje«, br. 6, lipanj 2004.

između Hrvatske i svih država članica EU te će se na taj način proširiti broj korisnika prava iz mirovinskog osiguranja. Uz to, isplata mirovinskih primanja (što uključuje mirovine, ali i druga mirovinska davanja, npr. novčanu naknadu za tjelesno oštećenje), kao i obiteljskih dodataka (doplatak za djecu) bit će bez ograničenja moguća izvan Hrvatske u sve članice EU.

Odredbe o poslovnom nastanu (čl. 48., 49., 54., 55.) imat će također implikacije na mogućnost ostvarivanja prava na mirovinsko osiguranje (uspostavljanje svojstva osiguranika), a onda nastavno i na ostvarivanje prava iz osiguranja. Radi se o odredbama kojima se osiguravaju prava građanima EU da započiju samostalno ili u obliku trgovačkih društava (obavljanje samostalne djelatnosti), trajne gospodarske djelatnosti u bilo kojoj od država članica EU. Na temelju Sporazuma državljanima ugovornih strana (pravnim i fizičkim osobama iz Hrvatske te država članica EU) omogućit će se nacionalni tretman pri osnivanju trgovačkih društava, društava kćeri ili podružnica u Hrvatskoj, te pri obavljanju gospodarskih djelatnosti svojih podružnica ili društava kćeri u Hrvatskoj odnosno u nekoj državi članici EU.

3. Koordinacija sustava mirovinskog osiguranja unutar pravne stečevine Europske unije

Propisi Europske unije na području socijalne sigurnosti, pa tako i mirovinskog osiguranja obuhvaćaju (za razliku od Vijeća Europe koje se bavi razvijanjem i ujednačavanjem standarda na području socijalne sigurnosti), prije svega, koordinaciju između nacionalnih zakonodavstava, osiguravajući pritom zaštitu prava radnika-migranata, ali ne miješajući se izravno u unutarnje uređivanje zakonodavstava pojedinih država članica. Svaki drukčiji pristup bi zapravo bio nemoguć, budući da na području mirovinskog osiguranja, u okviru europskog socijalnog modela, postoje četiri različita oblika s nizom

posebnosti: nordijski, anglosaksonski, zapadnoeuropski korporativni i južnoeuropski. Međutim, svima njima je zajedničko postojanje javnog, obveznog mirovinskog osiguranja u kojem se ostvaruje načelo solidarnosti kao temeljno načelo svakog mirovinskog sustava, kao i višestupnost mirovinskog sustava s prvim stupom – javnim mirovinskim osiguranjem, te drugim, trećim, a u novije vrijeme i četvrtim stupom u kojima se provodi dodatno obvezno ili fakultativno mirovinsko osiguranje, najčešće vezano uz strukovno organiziranje⁷. Upravo ove zajedničke karakteristike svih europskih nacionalnih zakonodavstava omogućuju ostvarivanje koordinativne funkcije Europske unije.

3.1. Uredbe EEZ 1408/71 i 574/72

Koordinativna funkcija EU zakonodavstva na ovom području proizlazi iz odredbi o slobodi kretanja radnika iz Rimskog ugovora kojim je osnovana Europska ekonomska zajednica ("Treaty establishing the European Community" – Treaty of Rome⁸, na snazi od 1.1.1958.). Tako se u člancima 7. i 48. Rimskog ugovora zabranjuje diskriminacija na temelju nacionalne pripadnosti pri zapošljavanju, isplate davanja i ostvarivanja drugih prava iz rada i zapošljavanja. Prema članku 51. Rimskog ugovora Europsko vijeće na prijedlog Europske komisije mora usvojiti mjere na području socijalne sigurnosti koje su potrebne da se omogući sloboda kretanja radnika i njihovih obitelji, i to prvenstveno u dva smjera: osigurati zbrajanje svih razdoblja koja se uzimaju u obzir prema pravu svake pojedine države za ostvarivanje prava na davanje i izračun visine davanja, kao i osigurati isplatu davanja bez obzira na državu boravka unutar članica.

Osnovna polazišta Rimskog ugovora na području socijalnog osiguranja su u pravo EU implementirana usvajanjem dviju temeljnih uredbi: Uredbe EEC br. 1408/71 od 14. lipnja 1971. koja se odnosi na primjenu sustava socijalne sigurnosti na radnike, samostalne djelatni-

⁷ O tome vidjeti više u članku Lj. Marušić i M. Rismondo: »Kandidatura Hrvatske za Europsku uniju i hrvatski mirovinski sustav«, Europski socijalni model str. 37-40, »Mirovinsko osiguranje« br. 8, prosinac 2004.

⁸Vidjeti: »Treaty establishing the European Community as Amended by Subsequent Treaties Rome«, 25 March, 1957, izvor: www.tufts.edu/departments/fletcher/multi/texts/BH343.txt.

ke i na članove njihovih obitelji koji se kreću unutar Zajednice⁹ (s naknadnim izmjenama i dopunama, u daljnjem tekstu Uredba 1408/71), te Uredba EEC br. 574/72 od 21. ožujka 1972. o načinu primjene Uredbe 1408/71 o primjeni sustava socijalne sigurnosti na radnike, samostalne djelatnike i članove njihovih obitelji koji se kreću unutar Zajednice¹⁰ (s naknadnim izmjenama i dopunama, u daljnjem tekstu Uredba 574/72).

Uredbe 1408/71 i 574/72 su praktički najučinkovitiji instrumenti međunarodne koordinacije unutar EU. One su izravno primjenjivi pravni propisi, imaju prednost u primjeni pred nacionalnim zakonodavstvom, a pokrivaju sva područja socijalnog osiguranja¹¹ za radnike i samostalne djelatnike koji su državljani zemalja članica, kao i za članove njihovih obitelji (osim posebnih propisa za pripadnike vojske i policije država članica). Namjena Uredbi je uspostaviti koordinaciju sustava socijalnog osiguranja država članica, a ne njihovu prilagodbu i unificiranje, što znači da je vlastito zakonodavstvo pojedinačnih država članica i nadalje ono koje propisuje pravo neke osobe na određena davanja. Uredba br. 1408/71 zapravo je svojevrsan multilateralni ugovor o socijalnom osiguranju dok Uredba 574/72 sadrži postupovne odredbe za primjenu materijalnog prava.

3.2. Temeljna načela

Koordinacija sustava socijalne sigurnosti zasniva se na četiri osnovna načela koja su ugrađena u Uredbe 1408/71 i 574/72, a to su: načelo jednakosti u postupku, načelo očuvanja prava, načelo isplate prava na davanje iz države čije osiguranje duguje davanje u svaku

drugu članicu bez ikakvih ograničenja, te načelo određivanja zakonodavstava koja se primjenjuju.

Jedno od temeljnih načela Rimskog ugovora je da u državama članicama nije dopuštena bilo kakva diskriminacija na osnovi nacionalnosti. I Uredba 1408/71 sadrži načelo jednakosti u postupku, bez obzira na državljanstvo. Bit tog načela je da osobe, za koje vrijedi Uredba 1408/71 i prebivaju u državi članici, imaju jednaka prava i obveze kao državljani te države članice. To znači da se odredbe nacionalnih zakonodavstava koje vezuju stjecanje određenog prava s državljanstvom, ne koriste za osobe za koje vrijedi Uredba (čl. 3. Uredbe 1408/71).

Načelo očuvanja prava ostvaruje se u prvom redu preko pravila o zbrajanju razdoblja osiguranja, sa svrhom da niti jedna zaposlena ili samozaposlena osoba u državi članici ne izgubi prava i davanja koje je prethodno dobila u drugoj državi članici. To znači da se, ako nacionalno zakonodavstvo države članice zahtjeva za stjecanje prava određeno razdoblje osiguranja, rada ili boravka, u obzir uzima takvo razdoblje iz drugih država članica, ako je to potrebno. Razdoblja navršena u drugoj državi članici, uzimaju se u obzir kao da su bila navršena prema zakonodavstvu prve države članice. Ovo pravilo se koristi za sva prava odnosno davanja koje pokriva Uredba 1408/71, s iznimkom prava za nesreće na poslu i profesionalne bolesti.¹² Odredbe o zbrajanju razdoblja osiguranja za područje mirovina nalaze se u članku 45. Uredbe 1408/71.

Pritom, svaka država evidentira svoja razdoblja osiguranja, a u slučaju kada

⁹ Regulation (EEC) No 1408/71 of the Council of 14 June 1971 on the application of social security schemes to employed persons and their families moving within the Community Official Journal L 149, 05/07/1971 P. 0002 – 0050, pročišćeni tekst: 01971 R 1408 – 20040601, vidjeti na www.europa.eu.int/eur-lex.

¹⁰ Regulation (EEC) No 574/72 of the Council of 21 March 1972 fixing the procedure for implementing Regulation (EEC) No 1408/71 on the application of social security schemes to employed persons and their families moving within the Community; Official Journal L 074, 27/03/1972 P. 0001 – 0083, pročišćeni tekst: 01972 R 0574 – 20040601, vidjeti na www.europa.eu.int/eur-lex.

¹¹ Odredbe o socijalnim davanjima, uključujući socijalnu pomoć pokrivene su Uredbom 1612/68 (Regulation (EEC) No 1612/68 of the Council of 15 October 1968 on freedom of movement for workers within the Community (OJL 257 19. 10. 1968 p. 2). Ova Uredba sadrži i odredbe da stranom državljaninu moraju biti omogućene jednake socijalne i porezne olakšice kao domaćem državljaninu, ali ne sadrži odredbe o isplati davanja u inozemstvo.

¹² Načelo za ta davanja ne vrijedi zato jer su uvjeti za ostvarivanje davanja za ta prava postavljeni prema drugim kriterijima nego za slučajeve, primjerice, invalidske mirovine nastale zbog bolesti.

dolazi do preklapanja razdoblja, u skladu s člankom 15. Uredbe 574/72 vrijede sljedeća pravila:

- kad se razdoblja, navršena u obveznom osiguranju u jednoj državi članici, preklapaju s razdobljem navršenim u dobrovoljnom osiguranju u drugoj državi članici, uvijek se uzima u obzir obvezno osiguranje;

- pri preklapanju razdoblja navršenih u dobrovoljnom osiguranju nema pravila koje je razdoblje prioritarno, te svaka država članica, pri određivanju uvjeta za stjecanje prava, izračunu teoretskog iznosa i relativnog dijela mirovine, uzima u obzir svoje razdoblje;

- u slučaju preklapanja dvaju razdoblja koja se tretiraju kao razdoblja osiguranja, uzima se u obzir razdoblje u državama, u kojim je osiguranik bio obvezno osiguran prije ovog razdoblja (npr. u slučaju razdoblja za odgajanje djece, uzima se u obzir ono razdoblje u kojem je majka bila zaposlena prije početka porodiljnog dopusta). Ako prije razdoblja koje se obračunava kao osigurano razdoblje osoba nije bila obvezno osigurana, uzima se u obzir ono razdoblje u kojem se osoba osigurava prvi puta;

- u primjeru razdoblja osiguranja, za koje nije moguće pobliže odrediti vremensko razdoblje, presumira se da se ta razdoblja ne preklapaju s osigurnim razdobljima u drugim državama članicama. Takvo razdoblje se koristi za popunjavanje neobjašnjenih razdoblja osiguranja;

- kad se preklapaju razdoblja dobrovoljnog osiguranja u dvije države članice, redosljed prioriteta, isto kao u slučaju preklapanja dvaju obveznih osiguranja, nije određen, nego svaka država uvažava svoje razdoblje;

- osigurano razdoblje u jednoj državi članici se prvenstveno uvažava prije razdoblja koje se obračunava onakvo kakvo je navršeno u drugoj državi članici.

Prema načelu isplate prava na davanje iz države čije osiguranje duguje davanje u svaku drugu članicu, davanja koja je osiguranik ostvario na temelju invalidnosti, starosti, smrti, profesio-

nalne bolesti ili nesreće na poslu, isplaćuju se u državi članici u kojoj tražitelj prava na davanje prebiva. To znači da se novčana davanja koje je tražitelj prava dobio u jednoj državi članici isplaćuju u državi članici u kojoj tražitelj prava živi, odnosno u državi članici u koju se preselio (čl. 10. Uredbe 1408/71), bez ograničenja.

Pravilo "pro rata temporis" primjenjuje se za izračunavanje mirovine u slučajevima kada je tražitelj prava, kojije bio zaposlen ili je prebivao u više država članica, stekao pravo na mirovinu u više članica. Podnositelj zahtjeva ima pravo na razmjerni dio mirovine (pro rata) iz svake države članice u kojoj je ispunio uvjete za stjecanje prava (čl. 46. Uredbe 1408/71).

Pravilo isključive primjene zakonskih odredbi jedne države članice ostvareno je preko odredbe koje propisuju pravila za određivanje zakonodavstva koje se primjenjuje – čl. 13. Uredbe, a kojim je propisana primjena zakonodavstva države rada (lex loci laboris). Za osobe, za koje je zakonodavstvo države članice prestalo vrijediti prije početka primjenjivosti zakonodavstva druge države članice, vrijedi zakonodavstvo države prebivališta, u skladu s odredbama tog zakonodavstva (članak 13.2f Uredbe).

Namjena odredbi o utvrđivanju zakonodavstva koje se primjenjuje je da osoba ne bude za jednako razdoblje uključena u više sustava socijalnog osiguranja, te da ne bi bila isključena iz sustava socijalnog osiguranja država članica u kojim je radila te onda i ostala bez davanja nakon nastanka osiguranog slučaja¹³. Odredbe, međutim, ne spominju da zaposlenici automatski imaju pravo na davanje iz sustava socijalnog osiguranja u državi članici čije zakonodavstvo za njih vrijedi. Uvjete za uključivanje u osiguranje propisuje nacionalno zakonodavstvo koje mora odrediti jednake zakonske uvjete za svoje državljane i za državljane drugih država članica. Različiti uvjeti bi značili diskriminaciju na osnovi državljanstva.

Od ovog temeljnog načela postoje iznimke, odnosno posebna pravila

¹³ Ovo pravilo vrijedi samo za zaposlene i samozaposlene osobe, dok za npr. umirovljenike takva pravila o određivanju zakonodavstva ne postoje. Umirovljenik, koji dobiva mirovinu i istodobno je redovito zaposlen, tretira se kao redovito zaposlen.

razrađena odredbama čl. 14 –16. Uredbe 1408/71 i to npr. za osobe koje su u istom razdoblju zaposlene na području jedne države članice i istovremeno samozaposlene na području druge države članice, za osobe koje rade kao državni dužnosnici u više država članica i u jednoj od njih su osigurani po posebnoj shemi za državne dužnosnike, za pomorce, za osoblje u službi diplomatskih misija i konzularnih ureda i dr.

U skladu s čl. 17. Uredbe dvije ili više država članica, odnosno njihova nadležna tijela, mogu zajedničkim dogovorom predvidjeti iznimke pravila o utvrđivanju zakonodavstva koje se primjenjuje. Takav sporazum, (koji se često naziva “izuzeće”) znači da za osobu vrijedi zakonodavstvo jedne države članice, premda bi prema pravilima iz Uredbe (čl. 13-16) trebalo važiti zakonodavstvo druge države članice.

Odredbe Uredbe o utvrđivanju zakonodavstva koje sprječavaju da osoba istodobno bude osigurana u dvije države članice, utječu također na obvezu plaćanja doprinosa za socijalno osiguranje. Brojne države imaju sustav socijalnog osiguranja u kojem postoji izravna povezanost između doprinosa i davanja, odnosno, plaćanje doprinosa je uvjet za stjecanje prava. Te doprinose plaćaju zaposlene ili samozaposlene osobe, odnosno njihovi poslodavci. U tom smislu je posebno važno utvrditi zakonodavstvo koje za njih vrijedi.

3.3. Osobno područje primjene Uredbi 1408/71 i 574/72

Uredbe 1408 / 71 i 574/72 primjenjuju se na zaposlene, samozaposlene osobe te studente, za koje vrijedi ili je vrijedilo zakonodavstvo država članica. Navedeno vrijedi i za osobe bez državljanstva i izbjeglice ako prebivaju na području država članica kao i za članove obitelji navedenih osoba (članak 2. Uredbe 1408/71).

Dok po zakonskim odredbama pojedine države članice ovisi kada se osoba smatra zaposlenom ili samozaposlenom, odnosno je li osigurana za samo jedan ili više slučajeva koje pokrivaju sustavi socijalnog osiguranja pojedine države članice, prema općenitoj definiciji navedenoj u članku 1. Uredbe 1408/71 status zaposlene ili samozaposlene osobe je povezan sa statusom osiguravatelja u općem sustavu socijalnog osiguranja koji vrijedi za radnoaktivne osobe (uključujući opći sustav osiguranja za poljoprivrednike ili dobrovoljna osiguranja za zaposlene ili samozaposlene osobe, ako su prethodno bili osigurani u općem sustavu) ili za sve koji žive u državi članici, pod uvjetom da je iz načina financiranja takvoga osiguranja ili iz dodatne definicije u Prilogu I. Uredbe 1408/71, zaposlenu ili samozaposlenu osobu moguće izdvojiti od drugih osiguravatelja. Ukratko, Uredba 1408/71 vrijedi za sve osobe koje su (ili su bile) uključene u nacionalni sustav socijalnog osiguranja država članica, bez obzira na to da li je i koliko vremena osoba stvarno radila.

Osobe koje rade neplaćeno u kućanstvu, ili dobrovoljno rade, ne smatraju se zaposlenim ili samozaposlenim osobama prema Uredbi 1408/71¹⁴, ali je Sud Europskih zajednica¹⁵ u nekim slučajevima uputio kako nije nužno da osobe izravno dobivaju plaću za obavljeni rad. Dovoljno je da je osoba primila dohodak koji je potreban za neke njene potrebe (vidjeti presudu Suda Europskih zajednica, predmet br. 182/78 Pierik¹⁶). Plaćanje doprinosa uvjet je za važenje odredbi Uredbe 1408/71 samo ako je nacionalnim zakonodavstvom to uvjet za uključivanje u osiguranje¹⁷.

Uredba 1408/71 vrijedi za članove obitelji zaposlenih osoba, samozaposlenih osoba, studenata i umirovljenika koji su državljani država članica,

¹⁴ Presuda Suda Europskih zajednica, br. C- 66/77, Judgment of 01/12/1977, Kuyken / Rijksdienst voor arbeidsvoorziening (Rec. 1977, p.2311) (GR1977/00743 P 1977/00849), vidi na www.curia.eu.int/

¹⁵ Sud Europskih zajednica – The Court of Justice of the European Communities sa sjedištem u Luksemburgu.

¹⁶ Presuda Suda Europskih zajednica u predmetu Pierik, br. C -182/78; Judgment of 31/05/1979, Pierik (Rec. 1979, p.1977) (GR1979:II/00003 SVIV/00453 FIIV/00487 ES1979/01031), vidi na www.curia.eu.int/.

¹⁷ Presuda Suda Europskih zajednica u slučaju Walsh, br. C -143/79; Judgment of 22/05/1980, Walsh (Rec. 1980, p.1639) (GR1980:II/00197 ES1980/00579), vidi na www.curia.eu.int/

ali samo kao izvedeno pravo iz statusa člana obitelji navedenih osoba. U skladu s člankom 1.f Uredbe za određivanje kruga članova obitelji i njihovih prava vrijedi zakonodavstvo države članice koja isplaćuje davanja (zakonodavstvo nadležne države)¹⁸. Za članove obitelji državljanstvo pojedine države članice nije uvjet za traženje prava na davanje. Isto vrijedi za članove obitelji osoba bez državljanstva i izbjeglice sa stalnim prebivalištem u državi članici (članak 2. Uredbe 1408/71).

Za članove obitelji vrijedi zakonodavstvo države koje vrijedi za zaposlenu ili samozaposlenu osobu, za studente ili umirovljenike, ako član obitelji nije zaposlen i, dakle, nije samostalno osiguran. To vrijedi bez obzira prebiva li obitelj u državi članici, koja nije ta u kojoj nositelj osiguranja radi, ili ako zaposlena ili samozaposlena osoba (student, umirovljenik) i član obitelji prebivaju u različitim državama članicama. Iznimka su članovi obitelji državljana trećih država koji moraju, prema primjeni izvedenih prava osiguranika, legalno prebivati na području jedne od država članica.

Kad neko nacionalno zakonodavstvo smatra članom obitelji osobu koja živi sa zaposlenom ili samozaposlenom osobom u zajedničkom kućanstvu, računa se kao ispunjenje uvjeta za stjecanje statusa člana obitelji prema Uredbi 1408/71 da je ta osoba financijski ovisna o zaposlenoj ili samozaposlenoj osobi.

Uredba EEZ 859/2003¹⁹ proširila je djelovanje Uredbe 1408/71 i Uredbe 574/72 na državljane trećih država koji nisu bili uključeni u navedene uredbe samo zbog svojeg državljanstva, te na njihove članove obitelji i preživjele članove obitelji, ako zakonito stalno prebivaju na području države članice i i njihov položaj nije u svim pogledima ograničen isključivo na samo jednu državu članicu. Uredba 859/2003 važi od 1.6.2003. i ne daje nikakva prava za razdoblje prije toga datuma, ali se razdoblja osiguranja navršena prije

1.6.2003. uzimaju u obzir pri procjeni prava stečenih u skladu s odredbama te Uredbe.

3.4. Materijalno područje primjene uredbi 1408/71 i 574/72

Prema članku 4. Uredbe 1408/71 ona se primjenjuje na zakonodavstvo sljedećih područja socijalnog osiguranja: davanja za bolest i majčinstvo, davanja za invalidnost, uključujući ona koja su namijenjena održavanju ili poboljšanju sposobnosti za zaradu, davanja za starost, davanja za članove obitelji preminulih, davanja za nesreće na poslu i profesionalne bolesti, naknade za slučaj smrti, davanja za nezaposlene i obiteljska davanja.

Pod pojmom »zakonodavstvo« smatraju se postojeći i ubuduće usvojeni zakonski propisi i drugi podzakonski akti vezani uz opće i posebne sustave (područja) socijalnog osiguranja kao i mjere za njihovu provedbu. Osim za kontributivna davanja ove uredbe se primjenjuju i na određena nekontributivna davanja ako su ta davanja namijenjena pokriću s naslova zamjene, dopune ili pomoći već navedenih područja socijalnog osiguranja, odnosno na nekontributivna davanja usmjerena na posebnu zaštitu hendikepiranih. Uredbe se ne primjenjuju na socijalnu i liječničku pomoć, kao ni na sustave davanja u korist žrtava rata ili posljedice rata.

U skladu s člankom 5. Uredbe 1408/71 svaka država članica mora predati izvješće o davanjima koje je uključila u različita područja socijalnog osiguranja i koje su pokriveno Uredbom 1408/71. Izvješće mora biti predano u obliku popisa zakonskih odredbi, objavljenih u službenom listu EU. Država članica svrstava davanja iz svojih zakonskih odredbi prema različitim područjima socijalne sigurnosti, npr. kao davanja za starosnu dob, no Sud Europskih zajednica (Sud EZ) može ipak odlučiti da se davanja odnose na drugo područje socijalnog osiguranja. Također, Sud

¹⁸ Prema Zakonu o mirovinskom osiguranju Republike Hrvatske članovima obitelji smatraju se udovica, udovac, razvedeni bračni drug (ako mu je sudskom presudom dosuđeno pravo na uzdržavanje), djeca, roditelji koje je osiguranik ili korisnik prava uzdržavao do smrti.

¹⁹ Council Regulation (EC) No 859/2003 of 14 May 2003 extending the provisions of Regulation (EEC) No 1408/71 and Regulation (EEC) No 574/72 to nationals of third countries who are not already covered by those provisions solely on the ground of their nationality (OJL 124 20.05.2003 p. 1).

EZ može odlučiti da država članica mora davanja, koja do sada nisu bila pokrivena izjavom o zakonskim odredbama države članice, uključiti u nju.

Kad se navedeno promotri unutar sustava socijalne sigurnosti u Republici Hrvatskoj vidi se da su navedena područja socijalnog osiguranja u Hrvatskoj obuhvaćene propisima o mirovinskom osiguranju i osiguranju za slučaj nesreće na poslu i profesionalne bolesti, zdravstvenom osiguranju, osiguranju za slučaj nezaposlenosti, te doplatku za djecu.

Prema praksi Suda EZ, glavno mjerilo za određivanje nadležnog zakonodavstva nije samo mjesto zaposlenja osobe u zemljopisnom smislu, već i odnos između osobe i sustava socijalnog osiguranja države članice u koji je osoba bila uključena. To znači da nije važno je li osoba bila zaposlena samo na području EU. Ako zakonodavstvo države članice vrijedi također za osobe koje rade izvan područja EU, vrijedi i kao zakonodavstvo u pogledu Uredbe 1408/71. S obzirom na presudu Suda Europske zajednice u slučaju br. C-443/93 Vougioukas²⁰, Vijeće Europske unije je odlučilo da je potrebno područje primjene Uredbe 1408/71 i 574/72 proširiti na posebne sustave za javne dužnosnike.

Termin davanja, mirovine i rente označava sva davanja, mirovine i rente koje se isplaćuju iz javnih sredstava, sve valorizacije i dopunske dodatke (članak 1. Uredbe 1408/71). Obiteljska davanja podrazumijevaju sva novčana davanja ili davanja u naravi namijenjena pokrivanju obiteljskih troškova u skladu s nacionalnim zakonodavstvom koje se odnosi na takva davanja. Vrsta obiteljskih davanja su obiteljski dodaci. To su novčana davanja koje se isplaćuju periodično (npr. jednom mjesečno) i dodjeljuju isključivo s obzirom na broj i starost članova obitelji (članak 1. Uredbe 1408/71).

Kako je već navedeno Uredbe 1408/71. i 574/72. se odnose na općenite i posebne sustave socijalnog osiguranja, bez obzira jesu li temeljena na doprinosima ili ne. Dakako, sva socijalna davanja,

koja su mnogo širi pojam nego socijalno osiguranje, nisu pokrivena uredbama (socijalna davanja npr. uključuju socijalnu pomoć). U praksi je, međutim, dosta teško odrediti granicu između socijalnog osiguranja i socijalne pomoći. Kada davanje socijalnog karaktera ne pripada u područje važenja Uredbe 1408/71., onda je najčešće pokriva Uredba 1612/68 (vidjeti napomenu br.11).

Budući da uredbe ipak ne pokrivaju određena davanja na koje se ne plaćaju doprinosi, takva davanja unose se u Prilog IIa Uredbe 1408/71. Najbitnije je da je takva davanja (navedena u Prilogu IIa) moguće primati samo u državi članici koja ih osigurava. U slučaju boravka izvan te države, korisnik nema prava na isplatu takvih davanja.

3.5. Mirovine

Odredbe o ostvarivanju prava na davanja iz mirovinskog osiguranja, kad je radnik, odnosno osoba na temelju čijeg se osiguranja traži pravo, bila osigurana prema propisima dviju ili više država članica, nalaze se u Glavi III. Uredbe 1408/71., i to prije svega u okviru Poglavlja 3. (prava na osnovi starosti i smrti²¹), ali i unutar Poglavlja 2. (prava na osnovu invalidnosti), te Poglavlja 4. (prava na osnovu nesreće na poslu i profesionalne bolesti).

Kad zakonodavstvo države članice uvjetuje stjecanje, očuvanje ili obnavljanje prava na davanje s navršavanjem razdoblja osiguranja ili prebivališta, nadležni organ u toj državi članici po potrebi uzima u obzir također i razdoblja osiguranja ili razdoblja prebivališta navršena u bilo kojoj drugoj državi članici, kao da su navršena prema njenim vlastitim propisima - načelo zbrajanja razdoblja osiguranja (članak 45. Uredbe 1408/71).

U slučaju kada osiguranik ispunjava uvjete za ostvarivanje prava na mirovinu isključivo po zakonskim odredbama samo jedne države članice, mirovina mu se najprije određuje samo prema odredbama tog zakonodavstva, a zatim se napravi još i drugi izračun u razmjernom djelu (pro rata), u skladu s odredbom članka 45. Uredbe 1408/71.

²⁰ Presuda Suda Europskih zajednica br. C-443/93; Judgment of 22/11/1995, Vougioukas / Idryma Koinonikon Asfalissson (Rec. 1995, p. I-4033), vidi na www.curia.eu.int/

²¹ Propisi nekih država ne poznaju obiteljsku mirovinu za djecu bez roditelja, a takvi su slučajevi regulirani u Poglavlju 8. Uredbe 1408/71.

Osiguraniku se isplaćuje mirovina koja je za njega povoljnija (viša).

Kad osiguranik ispunjava uvjete za mirovinu isključivo prema pravilu zbrajanja razdoblja osiguranja (čl. 46. Uredbe 1408/71), mirovina se određuje tako da se najprije izračuna teoretska svota mirovine, odnosno svota mirovine koji bi mu pripadao kao da je cijelo (ukupno zbrojeno) razdoblje navršio u određenoj državi, zatim se tu teoretsku svotu pomnoži s razdobljem navršenim u određenoj državi te nakon toga podijeli s ukupno navršenim razdobljem.

U slučajevima kada je osiguranik u jednoj državi članici ispunio manje od 12 mjeseci mirovinskog razdoblja, u toj državi može ostvariti pravo na mirovinu (osim u slučajevima kada nacionalno zakonodavstvo određuje drugačije). U takvom slučaju mirovinsko razdoblje na svoj teret preuzimaju nadležni nositelji osiguranja drugih država članica (čl. 48. Uredbe 1408/71).

Kad osiguranik istodobno ne ispunjava uvjete u svim državama članicama u kojima je bio osiguran, svaki od nadležnih zavoda u državama u kojima ispunjava uvjete za mirovinu izračunava u skladu s odredbama Uredbe 1408/71 svotu mirovine koji mu pripada (čl. 49. Uredbe 1408/71). Međutim, podnositelj zahtjeva može izričito zatražiti odgodu ostvarivanja prava na davanja prema propisima jedne ili više država članica (čl. 44. st. 2. Uredbe).

Ipak, u slučaju kad osiguranik ispunjava uvjete prema propisima samo jedne države (čl. 49. st. 1. t. i) ili najmanje dvije države (čl. 49. st. 1. t. ii), ne uzimaju se u obzir navršena razdoblja prema propisima država u kojim uvjeti za mirovinu nisu ispunjeni (osim ako uzimanje u obzir tih razdoblja omogućuju viša davanja).

Obiteljska mirovina za djecu u svakoj državi određuje se razmjerno navršenom razdoblju osiguranja pokojnog roditelja (čl. 45. i 46. Uredbe 1408/71). Navedeno vrijedi bez obzira na stalno prebivalište djeteta (čl. 10. Uredbe 1408/71). No, ako je preminuli roditelj bio zaposlen, odnosno ako je za njega vrijedilo zakonodavstvo dviju ili više država članica, od kojih barem jedna nema institut davanja obiteljske mirovine za djecu, ali umjesto tog

obiteljskog dodatka ima dodatna davanje ili posebni dodatak za djecu koja su izgubila jednog ili dva roditelja, primjenjuju se odredbe poglavlja 8. Uredbe 1408/71 (čl. 78., 78.a i 79.). Države koje ne poznaju obiteljske mirovine za dijete su Belgija, Danska, Francuska, Irska te Ujedinjeno Kraljevstvo i navedene su u Prilogu VIII Uredbe 1408/71.

Na dječje dodatke, za djecu koja dobivaju »obiteljsku mirovinu za djecu«, primjenjuju se poglavlje 8. Uredbe, bez obzira jesu li mirovine određene u skladu s poglavljem 3. ili poglavljem 8. Uredbe. Korisnici mirovina za dijete i djeca koja primaju mirovine za djecu bez roditelja mogu imati pravo na dječje dodatke u dvije ili više država članica istovremeno. Dabise priječilo nedopušteno isplaćivanje previsokih svota dodataka, Uredba sadrži odredbe o usklađivanju dodataka (čl. 79. Uredbe 1408/71 i čl. 10. Uredbe 574/72). Uredba, također, sadrži odredbe koje državama članicama propisuju isplaćivanje dodataka s mirovinama i tako se spriječava da naknada, koju prima korisnik mirovine koji se seli iz jedne države u drugu, bude preniska.

Odredbe o propisima koji se primjenjuju u slučajevima kumuliranja davanja nalaze se u člancima 46. bis, 46. ter. i 46. quater. Kumuliranje istovrsnih davanja odnosi se na davanje za invalidnost, za starosna i obiteljska davanja koja se određuju na temelju razdoblja osiguranja i/ili prebivališta koje je ispunila ista osoba. Kumuliranje davanja različitih vrsta odnosi se na davanja koja se ne mogu smatrati istovrsnima. Ta pravila i pravila nacionalnog zakonodavstva određuju korištenje mirovina priznatih ili određenih na osnovi razdoblja osiguranja i/ili razdoblja prebivališta koje su navršile različite osobe (npr. invalidska mirovina se koristi uz obiteljsku mirovinu iz druge države članice).

3.6. Postupak za ostvarivanje prava

Zahtjev za mirovinu podnesen u jednoj državi članici ima za posljedicu priznanje prava na mirovinu u svim državama članicama u kojima je podnositelj zahtjeva bio zaposlen, ako ispunjava uvjete za stjecanje prava na mirovinu u toj državi. Navedeno ne vrijedi u slučaju ako podnositelj zahtjeva

zahtijeva odgodu priznavanju prava na starosnu mirovinu iz države članice (članak 44. Uredbe 1408/71).

Tražitelj prava podnosi zahtjev za mirovinu pri nadležnoj instituciji u državi članici stalnog prebivališta. Ako tražitelj prava nema stalno prebivalište niti u jednoj od država članica, pa za njega vrijedi zakon više država članica, podnosi zahtjev u državi pod čije je zakonodavstvo pripadao u posljednjem razdoblju (članak 36. Uredbe 574/72). Ako za podnositelja ne vrijedi tuzemno zakonodavstvo može u mjestu stalnog prebivališta podnijeti zahtjev za mirovinu iz druge države članice. Taj se datum uzima u obzir kao dan podnošenja zahtjeva (članak 36. Uredbe 574/72).

Pri provedbi Uredbe 1408/71 i 574/72 na području mirovinskog i invalidskog osiguranja postoji 19 tiskanica, koje se koriste pri provedbi postupka rješavanja zahtjeva za prava na mirovinska davanja i za evidentiranje razdoblja osiguranja (E- 001, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 210, 211, 213, 215, 501, 502, 503, 504, 551, 601, 602). Tiskanice moraju biti dostupne na svim službenim jezicima EU i trebaju biti sadržajno i oblikom ujednačene. Tiskanica E-205 (potvrda o prethodnom razdoblju osiguranja) jedina je tiskanica koja je oblikovana s obzirom na zakonodavstvo svake pojedinačne države članice i njezin sadržaj i oblik su u svakoj državi članici različiti.

U poglavlju III. Uredbe 574/72 i u njenim prilogima navedeni su detaljni podaci o tome u kakvim okolnostima mora nadležna institucija odnosno tijelo izdati odgovarajući tiskanicu, te kamo i kojoj instituciji odnosno tijelo ga mora poslati.

Ako nadležno tijelo pri obradi zahtjeva za mirovinu treba preslika npr. rodnog lista ili neki drugi dokument (npr. potvrda o životu), mora uzeti u obzir potvrdu (dokument) o podnositeljevim osobnim podacima koje je izdalo nadležno tijelo u drugoj državi članici.

Osoba kojoj je mirovina bila priznata prije pristupanja pojedine države u EU, može zatražiti izračun mirovine u skladu s odredbama Uredbe. Ako je zahtjev za izračun podnesen u roku od 2 godine nakon datuma pristupanja države u EU prava stečena prema Uredbi vrijede od

dana pristupanja. Nakon tog roka se, s obzirom na retroaktivnost, primjenjuje nacionalno zakonodavstvo. Izračun mirovine ne smije uzrokovati smanjenje ukupne svote davanja (članak 94. i 95. Uredbe 1408/71 i članak 118. Uredbe 574/72).

Nadležnoj instituciji koja je obradila zahtjev sve ostale nadležne institucije (iz drugih država) moraju poslati svoje završne odluke koje sadrže pravnu uputu o žalbenom postupku. Odluke se šalju na tiskanici E 210. Tada ta institucija preuzme sve odluke, o tome obavještava podnositelja zahtjeva na njegovom materinjem jeziku i istodobno mu šalje preslike svih odluka. Obavijest i preslike odluka podnositelju zahtjeva se šalju na tiskanici E 211. Rok za žalbu počinje teći s danom kada osiguranik preuzme sve odluke.

Članstvo u Europskoj uniji ne utječe na propise koji propisuju žalbeni postupak. To između ostalog, znači da ostaju važeće odredbe zakonodavstva koje se odnose na revizije i pritužbe. Isto tako članstvo ne utječe na pravila zakonskih odredbi o općem upravnom postupku koja se također primjenjuju pri provedbi prava iz mirovinskog i invalidskog osiguranja. Osiguranik može uložiti žalbu u bilo kojoj državi članici na svom materinjem jeziku.

U Europskoj uniji nacionalni sudovi u slučaju poteškoća pri tumačenju zakonodavstva EU mogu zatražiti prethodnu presudu Suda Europskih zajednica. U skladu s Rimskim ugovorom Sud Europskih zajednica je nadležan donijeti prethodnu presudu o tumačenju Ugovora, zakonitosti i tumačenja zakonskih odredbi koje su usvojile ustanove Unije i za tumačenje zakonskih odredbi tijelima koja je ustanovilo Europsko vijeće u slučajevima određenim prema Uredbi.

Namjena prethodnih presuda Suda Europskih zajednica nije presuditi u postupku pred nacionalnim sudom, već samo tumačiti prijeporna pravila EU. O svakom pojedinačnom slučaju mora odlučiti nacionalni sud uzimajući u obzir presudu Suda Europskih zajednica. To znači da je Sud Europskih zajednica jedini nadležan za tumačenje zakonodavstva EU, dok su nacionalni sudovi jedini nadležni presuditi u određenom slučaju. Mogućnost, i u nekim slučajevima obveza dobivanja

prethodne presude Suda Europskih zajednica, ograničena je na sudove, što znači da institucija koja vodi upravni postupak za ostvarivanje prava (npr. Zavod za mirovinsko osiguranje) ne može zatražiti prethodnu presudu Suda Europskih zajednica.

4. Uredbe 1408/71 i 574/72 i bilateralni ugovori o socijalnom osiguranju

Europsku uniju čini 25 država članica. No, Uredba 1408/71 ne primjenjuje se samo u državama članicama EU, nego i na području "europskog gospodarskog prostora"²² što uključuje i Island, Liechtenstein i Norvešku, kao i Švicarsku s kojom EU ima poseban Sporazum o slobodnom kretanju osoba (u primjeni od 1. lipnja 2002.).

Uredba 1408/71 u članku 6. određuje da ona, imajući u vidu osobnu i stvarnu primjenjivost, zamjenjuje odredbe ugovora o socijalnom osiguranju koje povezuju dvije ili više država članica ili barem dvije države članice, te jednu ili više drugih država, kad rješavanje određenih slučajeva ne obuhvaća nijednog nositelja (instituciju) jedne od tih drugih država.

Ipak, članak 7. Uredbe 1408/71 propisuje da Uredba ne utječe na obveze koje proizlaze iz bilo kojeg ugovora (konvencije) koji je usvojila Međunarodna organizacija rada, a koji su nakon ratifikacije stupili na snagu u barem jednoj državi članici, kao i iz Europskog privremenog sporazuma o sustavima socijalne sigurnosti od 11.12.1953.²³ koji su sklopile države članice Vijeća Europe.

Uz to, još uvijek vrijede - Sporazum od 27. 7. 1950. (odnosi se na socijalno osiguranje lažara na Rajni, izmijenjen 13. 2. 1961.), te Europska konvencija od 9. 7. 1956. (koja se odnosi na socijalno osiguranje radnika u međunarodnom prijevozu). Na snazi ostaju i odredbe od prijašnjih postojećih bilateralnih ugovora o socijalnom osiguranju prema članku 7. stavak 2.c Uredbe 1408/71, a

koje su taksativno navedene u Prilogu III. Uredbe.

Zbog različitosti u nacionalnim zakonodavstvima koja određuju davanja na području socijalnog osiguranja i način provedbe postupaka za ostvarivanje prava na davanje, te radi najčešće već ranije sklopljenih dvostranih, bilateralnih ugovora o socijalnom osiguranju između pojedinih država, posebnosti pri provedbi prava ili iznimke od općenitih načela, kao i precizniji uvjeti i provedbene odredbe koje se koriste pri ostvarivanju prava na davanja u svakoj državi članici navedene su u prilogima u Uredbe 1408/71 i 574/72.

Za provedbu Uredbe 1408/71 posebno je značajna i presuda suda Europskih zajednica u slučaju Gottardo²⁴ prema kojoj se sve pogodnosti koje donosi dvostrani ugovor sklopljen između države članice i države nečlanice, moraju omogućiti ne samo državljaninu potpisnice ugovora, nego i svim državljanima država članica.

Republika Hrvatska primjenjuje 25 bilateralnih međunarodnih ugovora o socijalnom osiguranju od čega je 15 ugovora s državama članicama EU, i to 9 novosklopljenih ugovora (s Austrijom, Belgijom, Češkom, Italijom, Luksemburgom, Nizozemskom, Njemačkom, Slovačkom i Slovenijom), te 6 ugovora koje je sklopila bivša SFRJ, a Hrvatska ih je preuzela u svoj pravni sustav temeljem čl. 3. Ustavne odluke o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske, »Narodne novine« br. 31/91 (s Danskom, Francuskom, Mađarskom, Poljskom, Švedskom i Ujedinjenim kraljevstvom Velike Britanije i Sjeverne Irske). Hrvatska nema bilateralnih ugovora o socijalnom osiguranju sa sljedećim državama članicama EU: Ciprom, Estonijom, Finskom, Grčkom, Irskom, Letonijom, Litvom, Maltom, Portugalom i Španjolskom.

Ulaskom Hrvatske u punopravno članstvo EU, Uredbe 1408/71 i 574/72 zamijenit će, izravno se primjenjujući kao svojevrsni višestrani ugovor o so-

²² Sporazum o europskom gospodarskom prostoru zaključen je 2.5.1992., a na snazi je od 1.1.1994., The Agreement on the European Economic Area, br. L1(03/01/1994.), vidjeti na www.eu.int/

²³ Europski privremeni sporazum o sustavima socijalne sigurnosti za starost, invalidnost i smrt, Paris, 11. prosinca 1953., vidjeti na www.coe.int/

²⁴ presuda Suda Europskih zajednica u predmetu Gottardo, C-55/00, Judgment of 15/01/2002, Gottardo (Rec.2002,p.I-413), vidjeti na www.curia.eu.int/

cijalnom osiguranju, postojeće bilateralne ugovore, osim onih odredaba bilateralnih ugovora koje će kao taksativno navedene iznimke i posebnosti ući u Prilog III. Uredbe 1408/71, te kao takve i dalje ostati na snazi. Stoga je potrebno, u razdoblju pregovora o pristupanju Hrvatske u punopravno članstvo EU, preispitati zajedno s pojedinom državom članicom EU pravne posljedice navedenih Uredbi na odredbe dosadašnjih, postojećih bilateralnih ugovora (tj. postoje li takve odredbe u bilateralnim ugovorima koje bi i nakon početka primjene Uredbi EU i dalje trebale ostati na snazi). Posebno treba napomenuti da se naprijed spomenuta Uredba 859/2003 koja je u primjeni od 1. lipnja 2003. već sada primjenjuje i

odnosi na hrvatske državljane koji zakonito prebivaju u EU (kao državljani treće zemlje).

Primjena Uredbi 1408/71 i 574/72 omogućit će hrvatskim građanima i članovima njihovih obitelji stjecanje prava na davanje iz država EU s kojima u ovom trenutku Hrvatska nema ugovor o socijalnom osiguranju, ali i s druge strane to će omogućiti i državljanima tih zemalja stjecanje prava na davanje iz hrvatskog mirovinskog osiguranja. Također, proširit će se i krug država u kojima će se isplaćivati davanja ostvarena prema hrvatskom mirovinskom zakonodavstvu, a naravno i obrnuto, otvorit će se ista takva mogućnost za sve građane tih država članica EU.

SUMMARY

CO-ORDINATION BETWEEN CROATIA AND THE EUROPEAN UNION IN THE FIELD OF PENSION INSURANCE

The European Union regulations in the field of social security, and therefore also of pension insurance, have mostly the characteristics of co-ordination of national legislations, providing for the protection of migrant workers, but staying out of direct shaping of the national legislation of member states. The article analyses two among the most important Regulations of the European Union, the EEC Regulation 1408/71 and the EEC Regulation 574/72, from the pension insurance aspect. These Regulations are a kind of multilateral social security agreements and the most effective instruments of the international co-ordination inside the EU, which cover all fields of social security in relation to migrant employed and self-employed persons – the citizens of member states, as well as to their family members. The impact of the Stabilization and Association Agreement between the Republic of Croatia and the European Union in the field of pension insurance is also shortly overviewed.